

Облікова картка дисертації

I. Загальні відомості

Державний обліковий номер: 0825U000237

Особливі позначки: відкрита

Дата реєстрації: 14-01-2025

Статус: Запланована

Реквізити наказу МОН / наказу закладу:

II. Відомості про здобувача

Власне Прізвище Ім'я По-батькові:

1. Шумакова Єлізавета Володимирівна

2. Yelizaveta Shumakova

Кваліфікація:

Ідентифікатор ORCID ID: Не застосовується

Вид дисертації: доктор філософії

Аспірантура/Докторантура: так

Шифр наукової спеціальності: 025

Назва наукової спеціальності: Музичне мистецтво

Галузь / галузі знань: культура і мистецтво

Освітньо-наукова програма зі спеціальності: Музичне мистецтво

Дата захисту: 29-01-2025

Спеціальність за освітою: Музичне мистецтво

Місце роботи здобувача:

Код за ЄДРПОУ:

Місцезнаходження:

Форма власності:

Сфера управління:

Ідентифікатор ROR: Не застосовується

III. Відомості про організацію, де відбувся захист

Шифр спеціалізованої вченої ради (разової спеціалізованої вченої ради): PhD 7407

Повне найменування юридичної особи: Сумський державний педагогічний університет імені А. С. Макаренка

Код за ЄДРПОУ: 02125510

Місцезнаходження: вул. Роменська, буд. 87, Суми, Сумський р-н., 40002, Україна

Форма власності: Державна

Сфера управління: Міністерство освіти і науки України

Ідентифікатор ROR:

IV. Відомості про підприємство, установу, організацію, в якій було виконано дисертацію

Повне найменування юридичної особи: Сумський державний педагогічний університет імені А. С. Макаренка

Код за ЄДРПОУ: 02125510

Місцезнаходження: вул. Роменська, буд. 87, Суми, Сумський р-н., 40002, Україна

Форма власності: Державна

Сфера управління: Міністерство освіти і науки України

Ідентифікатор ROR:

V. Відомості про дисертацію

Мова дисертації: Українська

Коди тематичних рубрик: 18.01

Тема дисертації:

1. Фортепіанні обробки оперної музики XIX століття як художній переклад: історико-стилістичний та драматургічний аспекти
2. Piano arrangements of 19th-century opera music as an artistic translation: historical-stylistic and dramaturgical aspects

Реферат:

1. XIX століття стало золотим століттям як для опери, так і для фортепіано. Оперні твори таких композиторів, як В. Моцарт, Дж. Верді, Р. Вагнер і Дж. Россіні, зачаровували публіку, проте доступ до живих виступів часто був обмежений містом і заможними верствами населення. Художні переклади цих опер слугували мостом, що приносив знамениті арії, увертюри та драматичні теми в домівки та салони по всій Європі та за її межами. У цьому фортепіанні обробки виступали своєрідним «художнім перекладом», інтерпретуючи вокальну та оркестрову музику для сольного інструмента. Така трансформація вимагала глибокого розуміння не лише оригінальної музичної структури та задуму, але й виразових можливостей фортепіано. Аналіз цих перекладень дає цінну інформацію про те, як композитори та піаністи перекладали нюанси вокальних

партій, оркестрових фактур та оперної драматургії на клавіатуру, іноді змінюючи музичний матеріал, щоб передати або переосмислити суть оригінального твору. З'ясовано загальні та відмінні жанрові риси творів, що утворюють жанрову групу художніх перекладів оперної музики – фантазій, варіацій на оперні теми, парафраз, транскрипцій, ремінісценцій, аранжувань тощо. Історичний огляд розвитку практики транскрибування музичного матеріалу надав можливості визначити основні етапи цього тривалого процесу, який розпочинався з поліфонічних жанрів XV–XVI століть. В першому підрозділі другого розділу (2.1.) розглянуто творчість Л. Бетховена, Й. Гуммеля, Ф. Гюнтена. Встановлено, що головними жанрами на цьому етапі були фантазії та варіації. Останні як засіб оновлення тематичного матеріалу активно використовувались у фантазіях, утворюючи гібридний жанр і змішану форму. В підрозділі 2.2. розглянуто доробок Ф. Калькбренера. Відзначено його великий внесок в розвиток жанрів художнього перекладу оперних тем. Акцентується увага на технічній складності його творів, що було обумовлено метою композитор-віртуоза. Але в ракурсі дослідження більш важливим є його внесок в розвиток жанрової системи – написання парафраз і ремінісценцій, які розкривають новий підхід композитора до обробки оперних тем. Звертаючись до опери, Калькбренер використовує кілька її тем і вибудовує окрему драматургічну лінію, надаючи таким чином своєму твору цілісний характер. В якості прикладу такого інтерпретаційного підходу проаналізовано «Блискучу фантазію «Ремінісценції за оперою «Гвідо і Жіневра» Ф. Галеві» (1838). Однією з драматургічних особливостей цієї фантазії є принцип поємності. Іншим прикладом, в якому вибудовується власна драматургічна лінія (але вона не суперечить оперному оригіналу) є «Фантазія на тему опери Дж. Верді «Травіата», ор. 78. С. Тальберга (1862). В дисертації також коротко охарактеризовано творчу діяльність творчу А. Гензельта і в якості прикладу його інтерпретації оперного матеріалу проаналізовано Концертні варіації, на тему «Коли я покидаю Нормандію» ор. 11, (1840) з опери «Роберт-диявол» Дж. Мейєрбера, які викладено з притаманним композиторові величчям розмахом і належить до числа найблискучіших і чудових бравурних творів. Відзначено, що в цих «Варіаціях» А. Гензельт залишився в рамках фортепіанної виразності німецької школи, на відміну від Ліста. Як яскравого майстра художніх перекладів в дисертації представлено Ш.-В. Алькана (1813–1888). У роботі надається стисла інформація про його творчу діяльність і проаналізовано «Фантазію на мотиви опери «Дон Жуан», ор. 26. Зазначено, що Алькан майстерно користується мотивами з «Дон Жуана», розвиваючи їх через серію варіацій, які поступово ускладнюються і звучать все більш емоційно; використання гармонії та зміни тональностей слугує не лише для прикрашання мелодій, але й для відображення драматичних колізій опери. А. Фумагаллі (1828–1856) представлено в дисертації як автора Транскрипції Каватини «Casta Diva» Норми з однойменної опери В. Белліні (1850). Відзначено велику різноманітність технічних прийомів, витонченою орнаментикою та широким використанням діапазону фортепіано. Як незвичайний приклад фантазій представлено «Велику фантазію на тему Роберта Мейєрбера», ор. 106 (1855), присвячену Лісту і написану для лівої руки. Парафрази і транскрипції Ф. Ліста на оперні теми розглянуто як найзначніші за своєю глибиною переклади. Підкреслено гармонічне поєднання в цих творах філософського осмислення художніх образів у концертному стилі, що дозволяє вважати лістівські переклади найвищим проявом творчої майстерності. Окремлено творчу діяльність Г. Бюлова, К. Таузіга, М. Мошковського, Ф. Бузоні, як продовжувачів традиції художніх перекладів оперних тем.

2. The 19th century became a golden age for both opera and the piano. Opera works by composers such as W. Mozart, G. Verdi, R. Wagner, and G. Rossini captivated audiences, yet access to live performances was often limited to urban areas and the wealthy segments of the population. Artistic translations of these operas served as a bridge, bringing famous arias, overtures, and dramatic themes into homes and salons across Europe and beyond. In this context, piano arrangements functioned as a kind of "artistic translation," interpreting vocal and orchestral music for a solo instrument. Such transformation required a profound understanding not only of the original musical structure and intent but also of the expressive potential of the piano. The analysis of these translations provides valuable insights into how composers and pianists translated the nuances of vocal parts, orchestral textures, and operatic dramaturgy onto the keyboard, sometimes altering the musical material to convey or reinterpret the original work's essence. This research is significant as it examines historical, stylistic, and dramaturgical aspects, shedding light on how artistic transcriptions, forming a new genre layer, contributed to the development of 19th-

century European musical culture, influenced piano technique, and engaged listeners in innovative ways. The general and distinctive genre characteristics of works forming the genre group of artistic translations of opera music—fantasies, variations on opera themes, paraphrases, transcriptions, reminiscences, arrangements, and others—have been identified. Based on the collected musical material, it has been established that the tradition of reinterpretation originated in European music of the 17th century and was associated with the spread of cantus firmus technique and the principle of paraphrasing. The analysis of "Variations on a Theme from Gluck's 'Armide'" (Op. 57) by J. Hummel provides grounds to conclude their stylistic classicism. F. Günten played a significant role in developing opera material adaptations during the first period. Unlike Hummel, Günten, when working with opera themes, aimed to create arrangements accessible to amateur musicians, whose numbers grew rapidly in the 19th century. Subsection 2.2. focuses on the work of Kalkbrenner, highlighting his significant contribution to the development of genres for artistic adaptations of opera themes. Attention is drawn to the technical complexity of his works, which was driven by his role as a virtuoso composer. The dissertation also briefly characterizes the creative activity of A. Henselt. Charles-Valentin Alkan (1813–1888) is presented in the dissertation as a remarkable master of artistic adaptations. The study provides brief information about his creative activity and analyzes his "Fantasy on Themes from the Opera 'Don Giovanni,' Op. 26." The conclusions to the chapter emphasize: the further development of established genres of variations and fantasies, and their renewal through the introduction of opera themes as the primary thematic material and principles of opera dramaturgy; the emergence of new genres – reminiscences and paraphrases – which are characterized by developed dramaturgy, where the narrative plot of the opera original can be traced, and a freer composer's interpretation of the thematic source.

Державний реєстраційний номер ДіР:

Пріоритетний напрям розвитку науки і техніки: Фундаментальні наукові дослідження з найбільш важливих проблем розвитку науково-технічного, соціально-економічного, суспільно-політичного, людського потенціалу для забезпечення конкурентоспроможності України у світі та сталого розвитку суспільства і держави

Стратегічний пріоритетний напрям інноваційної діяльності: Не застосовується

Підсумки дослідження: Теоретичне узагальнення і вирішення важливої наукової проблеми

Публікації:

- Соколова Є. В. Ференц Ліст: еволюція композиторської діяльності. Слобожанські мистецькі студії, №2, 2023, С. 24–28 <https://doi.org/10.32782/art/2023.2.5>
- Шумакова Є. В. Жанр парафрази та транскрипції у фортепіанному виконавстві. Музичне мистецтво і культура, (38), 2024, С. 44–56. <https://doi.org/10.31723/2524-0447-2023-38-4>
- Шумакова Є. В. Парафраз Ф. Ліста «Спогад про Жидівку»: досвід драматургічного порівняння. Fine Art and Culture Studies, (3), 2024, С. 131–137. <https://doi.org/10.32782/facs-2024-3-18>
- Шумакова Є. В. Драматургічні аспекти опери «Жидівка» Фроменталю Галеві. III Студентська наукова конференція. Сумський державний педагогічний університет. ім. А.С. Макаренка. Суми, 2023
- Шумакова Є. В. Фортепіанні обробки оперної музики XVIII століття на прикладі варіацій на тему «Арміди» Глюка, ор. 57. V Студентська наукова конференція «Культура і мистецтво: актуальні дискурси» 25 жовтня 2024 року м. Суми

Наукова (науково-технічна) продукція:

Соціально-економічна спрямованість:

Охоронні документи на ОПВ:

Впровадження результатів дисертації: Впроваджено

VI. Відомості про наукового керівника/керівників (консультанта)

Власне Прізвище Ім'я По-батькові:

1. Енська Олена Юріївна
2. Olena Y. Enska

Кваліфікація: к. мист., доц., 17.00.03

Ідентифікатор ORCID ID: Не застосовується

Додаткова інформація:

Повне найменування юридичної особи: Сумський державний педагогічний університет імені А. С. Макаренка

Код за ЄДРПОУ: 02125510

Місцезнаходження: вул. Роменська, буд. 87, Суми, Сумський р-н., 40002, Україна

Форма власності: Державна

Сфера управління: Міністерство освіти і науки України

Ідентифікатор ROR:

VII. Відомості про офіційних опонентів та рецензентів

Офіційні опоненти

Власне Прізвище Ім'я По-батькові:

1. Шевченко Лілія Михайлівна
2. Liliia M. Shevchenko

Кваліфікація: д. мист., професор, 26.00.01

Ідентифікатор ORCID ID: Не застосовується

Додаткова інформація:

Повне найменування юридичної особи: Одеська національна музична академія імені А.В. Нежданової

Код за ЄДРПОУ: 02214254

Місцезнаходження: вул. Новосельського, 63, Одеса, 65023, Україна

Форма власності: Державна

Сфера управління: Міністерство культури України

Ідентифікатор ROR:

Власне Прізвище Ім'я По-батькові:

1. Афоніна Олена Сталівна

2. Olena Afonina

Кваліфікація: д. мист., професор, 26.00.01

Ідентифікатор ORCID ID: Не застосовується

Додаткова інформація:

Повне найменування юридичної особи: Національна академія керівних кадрів культури і мистецтв

Код за ЄДРПОУ: 02214142

Місцезнаходження: вул. Лаврська 9, корп.15, Київ, 01015, Україна

Форма власності: Державна

Сфера управління: Міністерство культури України

Ідентифікатор ROR:

Рецензенти

Власне Прізвище Ім'я По-батькові:

1. Єрмоменко Андрій Юрійович

2. Andrii Y. Yeremenko

Кваліфікація: к. мист., доц., 17.00.03

Ідентифікатор ORCID ID: Не застосовується

Додаткова інформація:

Повне найменування юридичної особи: Сумський державний педагогічний університет імені А. С. Макаренка

Код за ЄДРПОУ: 02125510

Місцезнаходження: вул. Роменська, буд. 87, Суми, Сумський р-н., 40002, Україна

Форма власності: Державна

Сфера управління: Міністерство освіти і науки України

Ідентифікатор ROR:

Власне Прізвище Ім'я По-батькові:

1. Устименко-Косоріч Олена Анатоліївна

2. Olena UstymenkoKosorich

Кваліфікація: д.пед.н., професор, 13.00.01

Ідентифікатор ORCID ID: Не застосовується

Додаткова інформація:

Повне найменування юридичної особи: Сумський державний педагогічний університет імені А. С. Макаренка

Код за ЄДРПОУ: 02125510

Місцезнаходження: вул. Роменська, буд. 87, Суми, Сумський р-н., 40002, Україна

Форма власності: Державна

Сфера управління: Міністерство освіти і науки України

Ідентифікатор ROR:

VIII. Заключні відомості

**Власне Прізвище Ім'я По-батькові
голови ради**

Зав'ялова Ольга Костянтинівна

**Власне Прізвище Ім'я По-батькові
головуючого на засіданні**

Зав'ялова Ольга Костянтинівна

**Відповідальний за підготовку
облікових документів**

Чистякова Ірина Анатоліївна

Реєстратор

УкрІНТЕІ

**Керівник відділу УкрІНТЕІ, що є
відповідальним за реєстрацію наукової
діяльності**

Юрченко Тетяна Анатоліївна